

1. Arabian tehtaat

Arabian tehdaskorttelin maamerkinä toimii Arabian 50 metriä korkea piippu. Sen alapuolella olevassa julkisivussa on tehtaan palveluksessa työskennelleen Michael Schilkinin keraamiikkateos *Posliinimaalareita* vuodelta 1943. Teos kuvaa antiikin posliinimaalaria työssään koristelemassa amforan tyyppisiä ruukkuja ylhäisen naisen katsellessa. Schilkin tuli Arabian palvelukseen 1935 ja teki siellä mm. sarjan ilmeikkäitä eläinveistoksia. Hänen tuotantoonsa kuuluu myös muita ulkoseinäteoksia kuten esim. Helsingin suomalaisen kauppakorkeakoulun sekä Toukolan seurakuntatalon reliefit.

Tehtaan piipun juurella on keväällä 2012 aloittanut M-kauppa, joka on elintarvikekauppa ja kahvila.

Tehtaan historia

Arabia on niin tärkeä osa suomalaista kulttuuriperintöä, ettemme juuri tule ajatelleeksi sen perustamisen takana ollutta ruotsalaista **Rörstrandin** posliinitehdasta, joka 1873 sai Keisarilliselta senaatilta luvan perustaa tytäryhtiön Suomeen.

Rörstrandin tehdas oli perustettu jo 1726 ja se oli vakiinnuttanut asemansa Ruotsin markkinoilla. 1800-luvun lopun Ruotsissa elettiin hyvien suhdanteiden aikaa, ja kasvavat Venäjän markkinat houkuttelivat Rörstrandin johtoa. Suomi oli osa Venäjää ja kuului edullisempien tullisopimusten piiriin, niin että tytäryhtiön perustaminen Suomeen tuntui kannattavalta vaihtoehdolta. Tehtaan perustamista Suomeen puolusti myös se, ettei 1800-luvun lopulla ollut juurikaan omaa keramiikkateollisuutta.

Marraskuun 25. päivänä 1872 Rörstrandin isännöijät Robert Almström ja Gustaf Haldo Stråle saivat Keisarillisen Senaatin erioikeuskirjan posliinitehtaan perustamiseksi Suomeen. Tehtaalle löytyi tontti Helsingin pohjoispuolelta niin sanotun Kaanaanmaan niittyalueelta, jonka vierellä olleen **Arabia**-nimisen huvilan mukaan tehdas sai nimensä. Arabian tehtaan värikäs taival kohti suomalaisten kahvi- ja ruokapöytiä pääsi alkuun.

Ensimmäiset tehdasrakennukset kohosivat ripeästi Vanhankaupunginlahden rantaan. Posliini-, fajanssi- ja muiden savituotteiden valmistus alkoi Arabiassa lokakuussa 1874. Ensimmäisen työpäivän tuloksena syntyi koristelemattomia valkoisia astioita, joita seurasivat pian Rörstrandin mallien mukaan koristellut astiastot.

Suuria astiastoja käytettiin 1800-luvulla vain vauraissa kodeissa. Vähävaraisemmissa talouksissa saattoi olla muutamia perusastioita, joita käytettiin yleensä kollektiivisesti. Markkinat olivat kasvussa, kun 1800-luvun lopulla keramiikka-astiat alkoivat yleistyä puu- ja tina-astioiden rinnalle. Vaikka Rörstrand perustikin Arabian tehtaan tähtäimenään astiaviennin helpottuminen Venäjälle, Suomen markkinat olivat nekin tärkeät heti alusta alkaen.

Elise Kovanen, *Arabia 135 vuotta*

Hämeentie

Vanhimman Helsingin kaupunkielämän lakattua maalaiselämä valtasi alueen. Yhdystie entisen ja uuden Helsingin välillä, Tavastvägen, kulki kaupungin torilta Hämeentullin, Kumpulan ja Vahankaupungin kautta pohjoiseen. 1800-luvun puolivälissä tie oikaistiin ja päällystettiin sepelikivillä. Näin sai alkunsa nykyisen Hämeentien edeltäjä Itäinen Viertotie.

Hämeentien toisella puolen puistossa sijaitsevia kahta vanhaa puutaloa kutsutaan ns. isännöitsijän villoiksi. Toinen "**vanha isännöitsijän villa**" toimi alunperin kenraalimajuri Tschepurnoffin huvilana (1840-luvulla/1900-luvulla). "**Uusi isännöitsijän villa**" vuodelta 1917 on arkkitehti Karl Lindahlin suunnittelema. Talo oli alkujaan tehtaanjohtajan asunto, sittemmin siinä on ollut toimihenkilöiden asuntoja ja nykyään rakennus on Pienperheyhdistys ry:n käytössä.

2. Arabiakeskus

Arabian vanhaan teollisuusrakennukseen rakennettiin vuosina 2000 - 2002, toimivan tehtaan päälle, Arkkitehtitoimisto Tommilan suunnittelema moderni liike- ja toimistotila **Arabiakeskus**. Vanhalla puolella Hämeentien varrella sijaitseva Arabian tehtaanmyymälän Iittala-outlet myy tunnettuja Arabia-, Iittala-, Fiskars- ja Hackman-tuotteita. Arabiakeskuksessa on myös joukko muita kiinnostavia myymälöitä kuten esimerkiksi Finlayson, Opa ja Pentik.

Kirjastokeskus Araliassa on Helsingin kaupunginkirjaston Arabianrannan kirjasto sekä kolme taidekirjastoa: Taideteollisen korkeakoulun kirjaston, Pop & Jazz konservatorion sekä Stadin kulttuurialan kirjastopalvelut. Keskuksessa on myös posti ja Katri Antell-ravintola. Yhdeksännessä kerroksessa on Suomen ensimmäinen keramiikkamuseo - 22.5.1984 avattu tehtaanmuseo.

Keskuksen läpi pääsee kulkemaan Arabiankadulle. Matkan varrella ohitetaan seinälaatan: vuoden katto 2004, **Arabian Parkki**. Arabian Parkin katto on katuaukiona tärkeä osa Arabianrannan keskeistä julkista katu- ja aukiotilasarjaa. Pysäköintilaitoksen sijoittaminen maan sisään on esimerkki nykyaikaisesta monimuotoisesta kaupunkikuvallisesta ajattelusta, jossa autojen olemassaolo hyväksytään, mutta niiden ei anneta hallita maisemaa.

3. Näköalatasanne

Pysäköintilaitos

Näköalatasanteen portaiden alla oleva tila on hyödynnetty paikoitukselle. Pysäköintilaitoksen ilmastointikonehuone nousee lasisena aiheena aukiolle ja valaisee sitä pimeällä.

Tasanteelle sijoitettu ja opiskelijatyönä tehty *Rihla*-paviljonki muistuttaa arkkitehtuurin, rakenteen ja taiteen välisen yhteistyön merkityksestä puurakentamisessa. Paviljongin on suunnitellut Tiina Rytönen ja työryhmä, TKK

PRA-studio vuonna 2007, jolloin se oli myös vuoden puupalkintoehdokkaana.

Tasanteen lähellä kohoaa vuonna 2002 valmistunut iloinen "legotaloksikin" kutsuttu **Heltechin AV-oppilaitoksen** rakennus. Värikäs, tilkkutäkkimäinen teräsohutellevyjen kirjoma ulkopinta on helppo huomata. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Pentti Kareoja ARK-house arkkitehdit Oy:stä. Oppilaitos voitti Teräsrakenneyhdistys Ry:n järjestämän Teräsrakennepalkinnon vuonna 2002. AV-oppilaitoksessa annetaan opetusta mm. audiovisuaalisessa viestinnässä, tietotekniikkaan liittyvässä kuvankäsittelyssä ja kuvantuotannossa uusmediaa varten.

Näköalatasanteelta näkyy pitkänomainen **Kaj Franckin puisto**. Niukkaeleisen puiston on suunnitellut maisema-arkkitehtitoimisto Gretel Hemgård. Puiston jippo on optinen harha: puiston länsipäästä, ratikan kääntöpaikalta katsottuna puisto näyttää tasaiselta nurmikentältä.

Puistossa on useita suomalais-amerikkalaisen **Howard Smithin** suunnittelemia taideteoksia, jotka liittyvät Arabian tehtaiden historiaan. Sinisistä, laatoitetuista seinistä voi etsiä tunnettujen muotoilijoiden ja keraamikkojen nimiä. Pimeällä teos loistaa sinistä valoa.

Arabian tehtaalta rantaan johtavat Muotoilijankadun ja Rörstrandinkadun väliset kadut on nimetty tunnettujen suomalaisten muotoilijoiden mukaan. Pohjoisin, Muotoilijankadusta seuraava, on Birger Kaipiaisen katu, seuraava Kaj Franckin katu, sitten Gunnel Nymanin katu ja eteläisin Toini Muonan katu.

Arabianrannan muotoilijat

Birger Kaipiaisen (1.7.1915 Pori – 18.7.1988 Helsinki) ei voinut nuorena sairastamansa polion vuoksi käyttää dreijaa ja sairauden sanotaan muutenkin herkistäneen hänen tyyliään. Hän pääsi vuonna 1937 Arabian taiteilijaksi ja oli siinä tehtävässä lähes koko ikänsä. Kaipiaisen töille tyypillisiä ovat tyylitellyt luontoaiheet, etenkin kuovi ja orvokki. Kaipiaisen tuotantoa leimasi nostalgia ja kaipuu kauniiseen maailmaan. Hänen tunnetuimpia tuotteitaan ovat Paratiisi-astiasto ja suuri keramiikkahelmistä koottu reliefi *Kuovit sateessa*. Kaipiaisen suunnitteli Arabialle myös seinävateja ja laattoja, mm. vuosilautasia. Hänet palkittiin vuonna 1963 Pro Finlandia -mitalilla.

Kaj Franck (8.11.1911 Helsinki tai Viipuri – 26.9.1989) on kansainvälisesti tunnetuimpia suomalaisia keramiikka- ja lasimuotoilijoita. Häntä on kutsuttu ”suomalaisen muotoilun omaksitunnoksi”. Hän karsi muotoilussaan pois kaiken tarpeettoman ja ylimääräisen. Hänen tunnetuimpia suunnittelutöitään ovat *Kilta*-sarja, *Kartio*-lasit ja *Teema*-sarja. Franck voitti urallaan monia suunnittelukilpailuja. Hän sai Pro Finlandian vuonna 1957, professorin arvonimen vuonna 1972 ja Lontoon Royal College of Artin kunniatohtorin arvon vuonna 1983. Franckin isoisa arkkitehti ja kirjailija Johan Jacob Ahrenberg toimi myös suunnittelijana Arabian tehtaassa 1800-luvun loppupuolella.

Gunnel Nyman o.s. Gustafsson (19.9.1909 Turku – 7.10.1948) valmistui huonekalupiirtäjäksi, mutta hänet tunnetaan parhaiten lasitaiteilijana. Hän työskenteli ennenaikaisesti päättyneen uransa aikana mm. Riihimäen, Nuutajärven ja Iittalan lasitehtaissa. Lasinmuotoilun lisäksi hän suunnitteli myös huonekaluja, valaisimia ja

tekstiilejä. Vuonna 1951 Gunnel Nymanille myönnettiin lasitöistä IX Milanon triennaalissa postuumisti kultamitali.

Toini Muona (19.11.1904 Helsinki – 23.6.1987 Helsinki) valmistui alun perin mallipiirtäjäksi, mutta jatkoi keramiikkaopintoja. Vuonna 1931 hänet palkattiin Arabian tehtaalle, ja vuonna 1933 hänestä tuli sen tuoreen taideosaston taiteilija. Muona oli Arabian palveluksessa eläkkeelle jäämiseensä asti eli vuoteen 1970. 1940-luvulla Muona kuului suomalaisen keramiikkataiteen suunnannäyttäjiin. Hänen töitään oli Arabian taideosaston taiteilijoiden yhteisnäyttelyissä Pohjoismaissa. Muonalla alkoi uusi luomiskausi 1960-luvulla, ja sen tuloksena muodot pelkistyivät. Hän teki suuria vateja, joissa oli geometrisia kuvioita. Keramiikan lisäksi Muona suunnitteli tekstiilejä ja lasia.

4. Kaj Franckin aukio

Näköalatasanteen juurelta löytyy Art And Design City Helsinki Oy:n tuottama opastaulu alueen nähtävyyksistä. Opastaulusta löydät muun muassa taidekierroksen reitin: www.arabiahelsinki.fi.

Kaj Franckin aukiolla on raitiovaunujen käänköpaikka. Oikealle katsottaessa onkin ”ratikoiden päättäri”. Arabiaan kulkevat raitiovaunujen linjat 6 (Hietalahti-Rautatientori-Arabia) ja 8 (Jätkäsaari-Töölö-Arabia).

Vasemmalle katsottaessa näkyy kadunpäässä rakennus, jossa on värikkäästi kuvioitu julkisivu. Vuonna 2009 valmistuneessa **Käpytikassa** on kehitysvammaisten nuorten ensiasuntoja ja taideteoksen julkisivuun on suunnitellut Annika Bergvik-Forsander.

Arabiankadun varrella Kaj Franckin aukion vieressä nousee kaksi ruskeatiilistä kerrostaloa, **Loppukiri** ja **MS-talo**. Loppukiri on yhteisöllinen senioritalo, jonka asukkaat ovat voineet vaikuttaa asuntojensa suunnitteluun. Loppukirin ovat rakennuttaneet aktiiviset seniorit (käytännössä muutama innokas henkilö), jotka kokosivat samanhenkisten joukon rakennuttamaan itselleen uudenlaisen palvelutalon. MS-talossa toimii MS-liiton palvelutalo ja neuvola sekä Helsingin ja Uudenmaan MS-yhdistys.

Näköalatasanteen portaat ja Kaj Franckin aukio ovat nuorten skeittareiden suosiossa.

5. Yhteispiha 3

Arabianrannan kaavoitusvaiheessa saatiin idea taloyhtiöiden yhteispihoista. Taloyhtiöillä ei ole aidattuja alueita vaan koko korttelille on rakennettu yhteinen piha.

Yhden pihapiirin ympärillä voi olla yhtä hyvin vuokrataloja kuin kovan rahan asuntojakin. Yhteispihalta toiselle on myös avoin kulkuyhteys. Yhteispihat ovat kaikkien arabianrantalaisten yhdessä omistamia ja yhteiseen käyttöön suunniteltuja.

Pihojen nimitykset menevät numerojärjestyksessä, Yhteispiha 1, 2 jne. Pihat 9-13 on

nimetty *Heijastuksen pihaksi*, *Aistien pihaksi*, *Kasvun pihaksi*, *Liikkeen pihaksi* ja *Hiljentymisen pihaksi*, ja ne tulevat olemaan valmiita vuoteen 2012 mennessä. Näitä pihoja tulee yhdistämään 2012 valmistuva *Taidepolku*. Kullekin pihalle kuuluu myös oma taidehanke, joita koordinoi Arabianrannan taiteellinen koordinaattori Tuula Isohanni Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulusta (ent. Taideteollinen korkeakoulu).

Asuinkortteleiden piha-alueet on erotettu omiksi yhteispiha- eli AH-tonteiksi (asumista palveleva yhteiskäyttöinen korttelialue). Arabian Palvelu Oy:n tehtäviin kuuluu omistaa, rakennuttaa, ylläpitää ja huoltaa toimialueensa yhteispihat.

Arabianrannan alueen erityispiirteenä on taiteellisen elementin huomioiminen jo suunnitteluvaiheessa. Kaupunki velvoittaa rakennuttajat käyttämään taiteeseen 1 - 2 % jokaisen tontin rakennuskustannuksista. Tämä periaate on ulotettu koskemaan myös yhteispihojen sekä katu- ja viheralueiden rakentamista. Arabianrannan pohjoisosassa taide on sijoittunut pääasiassa rakennuksiin, joko niiden julkisivuihin tai sisätiloihin. Alueen eteläosassa Toukorannassa taide sijoitetaan yhteispihoille.

Yhteispiha 3:n asukkaiden iloksi pihan yhteyteen on sijoitettu kaksi teosta: *Arabian matto* pihalla sekä *Arjen palaset* Gunnel Nymaninkatu 4 ja 8 välisessä porttikäytävässä.

Arabian matto

Gunnel Nymanin ja Kaj Franckin kadun välistä Yhteispiha 3:sta löytyy sisustusarkkitehti Elina Aallon suunnittelema *Arabian matto* -teos. Kyseessä on 11x6 metrin kokoinen, pienistä keramiikkakaakeleista toteutettu abstrakti ns. pikselikuva, joka ylhäältä käsin katsottuna muistuttaa itämaista mattoa. Elina Aallon mukaan teos sai alkunsa jo vuonna 2003, jolloin hänen miehensä Klaus Aalto suunnitteli Ruoholahteen ympäristötaideteoksen, joka koostui ulkotilan seiniin maalatuista tapettikuvioista. Elina ehdotti silloin miehelleen teoksen laajentamista lattiapintaan suuren maton avulla, mutta toteutti lopulta idean itse muutaman vuoden päästä Arabianrannassa. Teokselle myönnettiin vuoden ympäristötaidekohde-palkinto vuonna 2007.

Vinkki: aidon itämaisen maton tapaan Arabian matosta voi etsiä kuviovirheitä - löydätkö ne?

6. Tapio Wirkkalan puisto

Tapio Wirkkalan puistosta odotetaan yhtä Arabianrannan merkittävimmistä taideteoksista. Sen on suunnitellut maailmankuulu **Robert Wilson**. Puiston rakentaminen on käynnissä ja sen odotetaan valmistuvan 2012.

Tapio Wirkkalan puisto tulee koostumaan yhdeksästä pensasaitojen muodostamasta huonemaisesta tilasta, joiden sisällä on erilaisia elementtejä: erimuotoisia ja -kokoisia kiviä, penkkejä, portteja sekä hevosia. "Huoneiden" lattiamateriaaleja ovat rantasora, puu sekä alhaaltapäin valaistu, vettä symboloiva lasitiili. Valaistuksella tulee olemaan puistossa erityisen tärkeä rooli.

Puiston suunnittelija amerikkalainen Robert Wilson tunnetaan laajalti maailmalla yhtenä aikakautemme merkittävimmistä teatteri- ja oopperaohjaajista. Hän on myös tunnettu näytelmäkirjailija, koreografi, veistäjä sekä ääni-, video- että kuvataiteilija. Lisäksi hän on opiskellut arkkitehtuuria.

Matkalla Gunnel Nymanin katua kohti Tapio Wirkkalan puistoa kuljetaan suositun kortteliravintolan "**Olotilan**" (Gunnel Nymaninkatu 5) ohi. Olotila on olutravintola, jonne voi poiketa koirankin kanssa. Sisätiloissa on kaksi Inka Jurvanteen maalausta.

Gunnel Nymanin kadun nuoret katupuut ovat luonteenomaisia Arabianrannan kaduille: Helsingissä perinteisen lehmuksen lisäksi Arabianrannan kaduilla kasvaa paljon pilvikirsikoita (*Prunus pennsylvanica*) ja pylvästervaleppiä (*Alnus glutinosa* 'Sakari'). Molemmat ovat katupuina vielä melko uusia tulokkaita Helsingissä. Pilvikirsikka kukkii varhain toukokuussa valkoisin kukin. Pilvikirsikka "kukkii" vuoden aikana vielä toisenkin kerran: se saa hehkuvan punaisen tai oranssin syysväriyksensä melko aikaisin syyskuussa. Pylvästervaleppää on viime vuosikymmeninä istutettu yhä enemmän Helsingin kapeneviin katutiloihin. Pylvästervaleppä on supisuomalainen erikoisuus, jota ei vielä juuri tunneta muissa maissa. Se on Kotkasta löytynyt tervalepän kapeakasvuinen muoto, joka on otettu taimituotantoon. Se on löytäjänsä, professori Sakari Saarnijoen mukaan nimetty 'Sakariksi'.

Reitti jatkuu Tapio Wirkkalan puiston kohdalta talojen välisiä portaita pitkin seuraavalle yhteispihalle (nro 2).

Tiesitkö, että...?

Kadunnimet

Toukolan alueella sijaitsevien huviloiden tontteja ja katuja nimettäessä tuntuivat ne olevan kovin kaukana Helsingin keskustasta. Sen vuoksi ne saivat myös eksoottisia nimiä, kuten Damaskuksentie, Koreankatu ja Intiankatu.

Uuden Arabianrannan alueella monet kadut ovat saaneet nimensä Arabian tehtaalla työskennelleiden muotoilijoiden mukaan. Osa alueen kaduista on nimetty puolestaan eurooppalaisten pääkaupunkien mukaan, kuten Berliininkatu, Brysselinkatu ja Lontoonkatu. Nämä nimistöt kuuluvat ryhmään EU-maiden pääkaupungit. Ehdotus nimistä tehtiin vuonna 1995 Suomen liityttyä Euroopan Unioniin. "Pyrkimys urbaaniin kansainväliseen kaupunkiin näkyy siinäkin, että katu-perusosaa on alettu viljellä entistä useammin tien asemesta. Vuosi 1995 oli eräänlainen vedenjakaja kadunnimistössä", arvioi asemakaava-arkkitehti Ann-Marie Wangel Helsingin Sanomissa vuonna 2000.

Helsingin kadunnimet 2. 1979, Helsingin kadunnimet 3. 1999, HS 21.2.2000

7. Yhteispiha 2

Portailta avautuu näkymä rehevälle ja kasvillisuudeltaan rikkaalle Yhteispiha 2:lle. Pihan on suunnitellut maisema-arkkitehtuurin professori Jyrki Sinkkilä. Pihalla kasvaa mielenkiintoista kasvilajistoa, mm. varhain keväällä kukkivia koristeomena-, kirsikka-, luumu- ja päärynäpuita, punatammi (*Quercus rubra*), eksoottisen näköinen, suurilehtinen jalopähkinä (*Juglans*) ja kynäjalava (*Ulmus laevis*). Kenties eksoottisin kasvierikoisuus on Japanista kotoisin olevan katsura (*Cercidiphyllum japonicum*). Sen herttamaisia, maahan karisseita lehtiä kannattaa haistella syksyllä: niistä leijailee ihana piparkakun tuoksu.

Yhteispihalla on yksi Arabianrannan päiväkodeista, vuonna 2007 toimintansa aloittanut **Päiväkoti Loiske**.

8. Siniset hetket

Rakennusten välissä, korttelikadun päässä kohoava *Siniset hetket* -teoskokonaisuus kehystää merenrantaanäkymän tauluksi. Teos on koottu isoista, yksittäisistä keraamisista elementeistä, joista osa toimii levähtämispaikkoina. Teoksen suunnitellut **Tiina Veräjänkorva** viittaa sen materiaali- ja värivalinnalla mm. keramiikkataiteilija Toini Muonaan, jonka mukaan katu on nimetty. "Sininen väri nostaa esiin taivaan ja meren ja johtaa kauas keramiikan historiaan. Ajatusten polku on urbaani muunnos kivipuutarhasta, jonka keraamisilla elementeillä voi istua. Arkkitehdin kanssa yhdessä suunniteltu Sininen pergola sisältää viittauksia niin puutarhan fragmentteihin kuin rakennettuun ympäristöön ja ihmisen siinä tekemiin havaintoihin", kuvaa Veräjänkorva teostaan ja ajatuksiaan.

Sinisten pylväiden välistä päädytään maisema-arkkitehti **Gretel Hemgårdin** suunnittelemaan Arabian rantapuistoon. Yleisilmeeltään avoimen puiston esikuvana ovat olleet saariston kulttuurimaiseman arvokkaat, mutta häviämässä olevat rantaniityt. Tavoitteena on että näkymät asunnoista Vanhankaupunginlahdelle säilyvät avoimina. Puiston istutetun kasvillisuuden muodostavat lähinnä ryhmiksi istutetut puut, jotka ovat lähinnä koivuja, leppiä ja pajuja. Koivulajeja puistossa on useita. Osa koivuista on suomalaisen koivun liuskalehtisiä lajikkeita, eli pirkkalankoivua ja loimaankoivua, sekä matalakasvuista visakoivua.

Puisto on rakennettu kokonaan täyttömaalle ja on ollut siksi haastava suunnittelukohde. Suurimmat haasteet olivat meri ja täyttömaan pohjaolot. Meren pinnan vaihtelu, aallot ja jää sekä pieni, mutta tasainen maan painuminen piti ottaa huomioon. Täyttömaata ei ole voitu perustaa paaluille kuten korttelialueita, ja siksi ranta painuu vielä hieman pysähtyen sitten tiettyyn tasoon. Aika ajoin täytetään lisää. "Tässä suunniteltiin kohdetta, joka ei pysy paikoillaan", Hemgård toteaa.

Täyttömaan yksitoikkoisesta rantapenkereestä piti kuitenkin saada vaihteleva ja puoleensavetävä. Muotoilulla rantaviivasta tehtiin mutkittlevampi, mikä paljastuu veden noustessa. Rannassa käytettiin kiviä monella eri tavalla: muurirakennelmina, astinkivinä, loivina ja jyrkkinä luiskina jne. Muu materiaali olisi huuhtoutunut heti pois. Veden äärellä olemisesta haluttiin yhtä nautinnollista kuin luonnon rannoilla, kertoo Hemgård. Asukkaat ovat ottaneet rantaviivan haltuun mm. kokoamalla kivistä

muualta maailmasta tuttuja kivitorneja. Yhtenä kesänä rannassa oli myös jonkun paikalle tuoma puutarhapöytä ja kaksi puutarhatuolia. Loiva, nurmipintainen rantaviiva houkuttelee paikalle valkuposkihanhien armadan. Rauhoitetut ja komeat mutta kaakattavat ja kakkivat hanhet eivät ole kaikkien rannalla kulkijoiden mieleen.

Rannan edustalla olevat saaret: Kuusiluoto ja Kokkoluoto

Kuusisaari eli virallisesti 1964 Kuusiluodoksi nimetty saari kasvoi ilmeisesti kuusia 1700-luvulla, kun nimi Granholmen annettiin. Nykyään saaren kaikki metsät ovat lehtoja, ja kuusia on yksi ainoa. Saari on aina ollut kaupungin omaisuutta. Annalan huvilan rakennuttanut mahtimies **G.O. Wasenius** vuokrasi saaren vuonna 1850 pitkällä vuokrasopimuksella. Sitä ennen saarta oli kaupunki vuokrannut vuoden kerrallaan, ilmeisesti laidunmaaksi ja kalastusvälineiden säilyttämiseen.

Waseniuksen jälkeen 1870-luvulla saarella toimi kauppalaivan kapteeni Renholm. Hän kalasti ja toisinaan asui Kuusiluodossa renkinsä kanssa. Vuonna 1894 saaren vuokrasi Sipoon Kamsholmasta muuttanut **kalastaja Johan Julius Karlsson** (1855-1922). Hän perusti saareen ison kalastajatilän. Tiluksiin kuului kaksi asuinrakennusta, eläinsuoja hevosille ja lehmille, liitereitä kalastusvälineille ja suuri kasvima. Enimmillään saarella asui yli 20 henkeä, joukossa oli vuokralaisia ja renkejä. J.J. Karlsson rikastui kalastajana, ja rakensi toisen talon Toukolaan 1900-luvun alussa. Talo sijaitsi nykyisen Kustaa Vaasan tien alun ja Fysiikan laitosten välissä.

Yksi kalastaja renkeineen saattoi käyttää yli sataa rysää. Rysä oli Vanhankaupunginlahdella pääpyydys. Tärkeimmät saaliskalat Vanhankaupunginlahdella olivat lahna, hauki ja kuha. Torilla myytävään lajistoon kuuluivat myös ahven, särki, kuore, säynävä, vimpa ja suutari.

J.J. Karlssonilla oli yhdeksän lasta. Vanhin heistä, Johannes Wilhelm Karlsson (1887-1937) jatkoi kalastajana isänsä kuoltua. Kuusiluodon kalastustilan päätalo myytiin riitaisan perinnönjaon jälkeen, ja J.W. Karlsson köyhtyi. Kalastustilan päätalo paloi 1929. Perhe muutti viereiseen **Kokkoluotoon** 1930-luvun alussa yhden huoneen käsittävään mökkiin. Aikaisemmin Kokkoluotoa olivat kalastajat vuokranneet kaupungilta rysien säilyttämiseen. Kieltolain loppuvuosina perheen neljä vanhinta poikaa olivat spriin salakuljettajia. Vanhin pojista katosi salakuljetusmatkalla toukokuussa 1932. Hänen veljensä Erik Karlsson (1912-2002) kertoi vanhoilla päivillään pirtuajasta. Pojat jatkoivat salakuljetusta aina 1950-luvulle ajaen Puolasta ”Varsovan laulua”. Kokkoluoto oli asumiskäytössä 1960-luvulle asti. Nykyään se on suvun perikunnan kesähuvilana. Kokkoluoto on Helsingin pienin ja matalin saari, jossa on asumiseen käytetty rakennus. Kokkoluodon mökki vaurioitui helmikuun 1944 pommituksissa. Nykyinen asuinrakennus on tehty vuonna 1947.

Kokkoluodon nimi Ljusörn ollut käytössä jo 1600-luvulla. Saarella on ehkä ollut Vanhankaupunkiin johtavan laivaväylän merkkitulo. Kuusiluotoa ovat käyttäneet lukuisat yhdistykset. 1890-luvulla suomenkielinen raittiusyhdistys Pyrintö järjesti siellä kesäjuhlia. 1903-04 saarta Hermannin nuorisoseura piti siellä kesäsiirtolaansa, vuokraten kalastajilta tiloja. Vanhankaupungin ruotsinkielisen nuorisoseuran johtaja

G. Koskinen vuokrasi palstaa ja omisti avotanssilavan saaren koilliskulmassa 1908-1918. Suomen postiljooniyhdistys vuokrasi saaren eteläpäästä 1908-1918 ja rakennutti saareen suuren kesäpaviljongin. Tuo rakennus oli 1918-1973 Suomen luterilaisen evankeliumiyhdistyksen käytössä. Se järjesti saarella lasten ja nuorten kesäleirejä. Mukana toiminnassa oli tulevan Helsingin hiippakunnan piispan Eero Huovisen perhe. 1970-luvulla saari rakennuksineen oli vuosikausia hylätty ja suuri osa rakennuksia poltettiin vapaapalokunnan harjoituksissa 1977.

Saaren nykyinen huvila on rakennettu 1930. Sosiaalineuvos Veikko Hursti vuokrasi paikkaa 1980-luvulla. Hän järjesti alkoholisteille kesäleiritoimintaa. Vuodesta 1990 huvilaa on vuokrannut **Vanhankaupungin kulttuuri-ekologinen klubi ry** (VKEK). Kuusiluodon kedolla laiduntaa kesäisin yhdistyksen lampaita. Kalliokedolla kasvaa kartioakankaali, pölkkyruoho ja nurmilaukka, jotka ovat perinneympäristökasveja. Saaren pöntöissä pesii Suomen suurimpia uuttukyyhkykeskittymiä, toistakymmentä paria. Uuttukyyhkyllä on säännöllisesti poikasia pesässä vielä syyskuussa.

Vuonna 2011 City-lehden äänestyksessä saari valittiin Helsingin parhaaksi treffi paikaksi.

9. Ranta

Vanhankaupunginlahti on alati muuttuva, matala merenlahti. Lahden keskisyvyys on vain hieman yli metrin. Kun Vantaanjoessa virtaa paljon vettä, muuttuu koko Vanhankaupunginlahti joen tuoman veden takia makeavetiseksi ja savisameaksi jokisuistoksi. Pienen virtaaman tai korkean merenpinnan tason aikana suolaisempi murtovesi pääsee työntymään Vanhankaupunginlahdelle, jolloin pintavesi voi olla lähes suolatonta ja syvemmällä on Itämeren vähäsuolaista vettä.

Vanhankaupunginlahden itäosat ovat luonnonsuojelualuetta ja osa EU:n Natura-verkostoa. Viikki-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualue on pääkaupunkiseudun tärkeimpiä lintualueita ja siellä esiintyy suuri määrä etenkin vesilintuja. Lahden itä- ja eteläosan rannat ovat hyvin matalia ja ruovikoituneita. Länsiosan rannat ovat taas pitkälti täyttömaata ja ihmisen muovaamia. Länsirannalle on viime vuosina rakennettu paljon uusia taloja ja rantalinjaa on muovattu.

Vantaanjoen valuma-alueella on paljon peltoja ja jokeen lasketaan myös puhdistettuja asumajätevesiä. Maatalous ja jätevedet pitävät Vantaanjoen veden ravinnepitoisena. Vantaanjoen valuma-alueen savisesta maaperästä johtuen joen vesi on sameaa ja Vanhankaupunginlahdelle levittäytyvä vesi on tämän vuoksi ruskeaa. Ravinnepitoisinta lahden vesi oli 1970-luvun puolivälissä ja 1980-luvun alussa, kun jätevesien puhdistustaso ei ollut nykypäivän tasoa ja lahdelle laskettiin jätevesiä. Vuodesta 1987 lähtien lahteen ei ole laskettu suoraan puhdistamojätevesiä kuin poikkeustilanteissa. Myös Vantaanjoen varren jätevedenpuhdistamoilla puhdistustaso on vuosien myötä parantunut.

Vanhankaupunginlahden rannat kuvataiteissa

Taidemaalari ja ornitologi **Magnus von Wright** käveli Vanhankaupungin rantoja 1850-luvulla. Hän kävi tarkastelemassa täällä lintuja, metsästi niitä ja käytti

eläntieteellisen preparaattorin tarkkuutta ja asiantuntemusta niiden maalaamisessa. Hän maalasi myös tunnelmallisia kuvia helsinkiläisestä kaupunkielämästä ja Vanhankaupunginkoskesta sekä Kumpulan kartanosta.

Vanhankaupunginselän lentohistoriaa

Antero Innamaa on selvittänyt, että ensimmäinen moottorilento on tapahtunut Vanhankaupungin jäällä. Tanskalainen **Robert Svandsen** esitteli talvella 1911 lentotaitojaan pysyen ilmassa peräti 600 metrin matkan. Myös venäläiset sotilaat olivat vakuuttuneita Vanhankaupunginselän oivallisuudesta lentokentäksi, ja paikalle on esitetty vuonna 1915 laivaston I-luokan merilentoasemaa.

10. Rantapuisto

Rantapuisto on Helsingin suurin täyttömaalle rakennettu puisto. Täyttörannasta osa on aikoinaan ollut teollisuuskäytössä, ja osa on 1980-luvulla puistoksi täytettyä rantavyöhykettä. Maantäytöstä ja pengerryksestä huolimatta puistoalue on vajonnut noin kymmenen senttiä vuodessa. Vajoaminen hidastuu ja lakkaa jossain vaiheessa kokonaan, mutta maapohjan painumista ja korkeuseroja on hyödynnetty puiston suunnittelussa. "Rantaviivan muotojen on tarkoitus tulla entistä paremmin esiin maaperän painumisen kautta", kertoi puiston suunnittelusta vastaava maisema-arkkitehti Gretel Hemgård Helsingin Sanomille heinäkuussa 2007.

Arba-ryhmän (Samuli Naamanka, Jan Pesonen ja Merja Salonen) kolme laituria (2007) sijaitsevat rantapuistossa. Lähinnä reittipistettä on Merja Salosen taideteos. Taiteilijat kertovat teoksista: ”Rantaviivan muutos tuo muistumia vanhoista laitureista niiden alkuperäisille paikoille. Laiturit viestittävät vanhaan rantaan liittyvää tunnelmaa: lähtemistä ja saapumista. Nämä uudet paikat antavat taustan erilaisille toiminnoille oleskelulle, kohtaamisille, leikille, auringonotolle jne.” Laitureiden muoto, mittasuhteet ja runkomateriaali yhdistävät paikkoja keskenään ja luovat niistä yhtenäisen teoksen.

Oikealla takaviistossa on Helsingin kaupungin ylläpitämä **Arabian liikuntapuisto**. Lajivaihtoehtoina ovat jalkapallo, tennis, yleisurheilu (pituushyppy, kolmiloikka, 100m), sähly, kori- ja lentopallo sekä talvella luistelu.

Liikuntapuistosta löytyy myös Pasi Karjulan ja Marko Vuokolan ympäristötaideteos **Olo N:o 38** (2005). Taideteos on rakentunut vaiheittain. Sen ensimmäiset vaiheet ovat olleet väliaikaisia valoteoksia. Teoksen toinen vaihe muodostuu pallokentän eteläpään valaisinpylväisiin kiinnitetyistä kolmesta tukirangasta ja niihin liitetyistä peileistä, jotka heijastelevat vallitsevaa valoa. Taiteilijat ovat tutkineet luonnonvalon ja keinovalon käyttäytymistä ja sen käyttämistä alueelle sijoitettavan pysyvän ympäristötaideteoksen Olo N:o 38 pääasiallisena materiaalina ja elementtinä.

11. Arabian peruskoulu

Arabian peruskoulu on yhtenäinen peruskoulu; lapset voivat käydä koulua

ensimmäisestä luokasta yläasteen loppuun saakka samassa rakennuksessa. Ensimmäiset oppilaat aloittivat koulutyönsä 12.8.2003. Heitä oli 140, opettajia 30. Laajennustyö valmistui vuonna 2009. Uudisrakennuksessa toimivat koulun lisäksi päiväkotia Arabia, nuorisotalo ja leikkipuisto. Vuoden 2012 alussa Arabian peruskoulussa oli 470 oppilasta. Koululla toimii myös HJK:n iltapäiväkerho ekaluokkalaisille.

Koulun ensimmäinen vaihe rakennettiin Kyläsaaren hoitolaitoksen, ns. Liekkihotellin, kuoriin. Tämä rakennus oli vuodelta 1979, hyväkuntoiseksi todettu. Vilkkaimpina päivinä hoidettavia oli talossa jopa 50, kaupunginkirjastolla oli sivutoimipiste hoitolaitoksessa.

Koulurakennuksen ensimmäisen vaiheen suunnittelivat arkkitehdit Kai Wartiainen, Vesa Peltonen ja Mona Schalin. Arabia 2 arkkitehtuurista vastaa Jeskanen-Repo-Teränne Arkkitehdit Oy ja Arkkitehtitoimisto Leena Yli-Lonttinen.

Koulun toiminta-ajatus: Koulun kasvatus- ja opetustyön lähtökohtana on tasa-arvoisuus. Alueen yhteisöllisyyttä, taidetta, historiaa ja luontoa korostaen luodaan mahdollisuuksia elinikäiselle oppimiselle, jonka myötä lapsi kasvaa hyvään elämäntilanteeseen. Arabian nuorisotalolla tehdään paljon musiikkia. Siellä on mahdollista treenata bändisoittamista, ja talolla järjestetään konsertteja.

Arabian hevoset

Kaija Kontulaisen *Arabian hevoset* -veistos vuodelta 2003 koostuu kahdesta melkein luonnollisen kokoisesta ja muodoltaan pelkistetystä hevoshahmosta. Pronssiin valettu veistos on korkeimmillaan n. 2 metriä. Taiteilija suunnitteli teoksen kestävästi lasten taputtelua. Teos on suosittu kiipeilypaikka koulun pihalla.

STARA (ent. Helsingin konekorjaamo Pleuna) ja Reijo Frank

Osittain koulua vastapäätä Toukolankadun ja Hämeentien välissä on STARAN eli kaupungin rakennusviraston kortteli. Siellä työskenteli työväenlaulujen esittäjä Reijo Frank. Frank (s. 8. heinäkuuta 1931 Helsinki) on suomalainen laulaja, joka on tullut tunnetuksi erityisesti työväenlaulujen tulkitsijana mutta on kunnostautunut myös folkmusiikin parissa. Tunnetuin hänen tulkintoistaan lienee Elsa Rauteen sanoittama rauhanlaulu *Veli, sisko*, jonka hän levytti vuonna 1969. Frankille on myönnetty ensimmäinen Kansan sivistysrahaston Työväen kulttuuripalkinto vuonna 1982. Vuonna 2008 Reijo Frankille myönnettiin yhdessä presidentti Tarja Halosen kanssa hopeaan lyöty Kansan Sivistysrahaston Tammisaari-mitali. Helsingin kaupungin konekorjaamo Pleuna oli hänen työpaikkansa 40 vuotta, jossa hän toimi asentajana.

12. ”Gaudí-talo”

Asunto Oy Helsingin Flooranaukio ja Kiinteistö Oy Lontoonkuja

Helsingin Flooranaukion ja Kiinteistö Oy Lontoonkujan muodostama kohde on palkittu taitavasta suunnittelusta sekä ammattitaitoisesta toteutuksesta vuoden 2011 betonirakenteena.

Helsingin kaupungin Asuntotuotantotoimisto Att:n rakennuttamassa yhtenäisessä asutokorttelissa on käytetty betonia kokonaisvaltaisesti sekä julkisivuissa että rakennuksen rungossa. Erityisesti sisäpihan julkisivujen veistoksellisissa rakenteissa betonin muovailtavuus ja hienopiirteisyys tulevat esiin rakennuksen arkkitehtuurissa. Rakennuksen katujulkisivujen punatiiliverhous ja aukotus viittaavat Arabian vanhojen tehdasrakennusten rationalismiin. Näyttävän maamerkin salaisuus paljastuu kuitenkin vasta sisäpihan puolella, jossa pihajulkisivu aaltoilee Gaudímaisen vapaamuotoisena tuoden valoa ja vaihtelua syvään kortteliin. Mosaiikkipintainen betoni yhdistää suomalaisen arkkitehtuurin modernilla tavalla eurooppalaiseen rakennustaiteeseen. Ei siis ihme, että rakennus tunnetaan myös nimellä Gaudí-talo. Mosaiikkipinnat on toteutettu Arabian tehtaan tuotantoprosessissa syntyvästä jäteposliinista, mm. Teemakippojen ja Muumi-mukien palasista.

Hankkeen julkisivuarkkitehtuuri perustuu 2007 ratkaistuun Att:n järjestämään kutsukilpailuun Arabianrannan Posliinikadulle. Palkintolautakunta suositteli ehdotuksen soveltamista muualla Toukolan rantapuiston alueella. Palkitun kohteen suunnittelusta vastasi **Arkkitehtuuritoimisto Heikkinen-Komonen Oy** Helsingistä (arkkitehdit Mikko Heikkinen, Markku Komonen ja Kai van der Puij).

Vuoden Betonirakenne -kilpailu järjestettiin vuonna 2012 42. kerran. Palkinto annetaan vuosittaisen kilpailun perusteella rakennuskohteelle, joka parhaiten edustaa suomalaista betonirakentamista. Kilpailun tarkoituksena on tehdä tunnetuksi ja edistää suomalaista betoniarkkitehtuuria, -tekniikkaa ja -rakentamista. Kilpailun järjesti Betonteollisuus ry.

Arabian alku

Arabia on niin tärkeä osa suomalaista kulttuuriperintöä, ettemme juuri tule ajatelleeksi sen perustamisen takana ollutta ruotsalaista **Rörstrandin** posliinitehdasta, joka 1873 sai Keisarilliselta senaatilta luvan perustaa tytäryhtiön Suomeen.

Rörstrandin tehdas oli perustettu jo 1726 ja se oli vakiinnuttanut asemansa Ruotsin markkinoilla. 1800-luvun lopun Ruotsissa elettiin hyvien suhdanteiden aikaa, ja kasvavat Venäjän markkinat houkuttelivat Rörstrandin johtoa. Suomi oli osa Venäjää ja kuului edullisempien tullisopimusten piiriin niin, että tytäryhtiön perustaminen Suomeen tuntui kannattavalta vaihtoehdolta. Tehtaan perustamista Suomeen puolusti myös se, ettei 1800-luvun lopulla ollut juurikaan omaa keramiikkateollisuutta.

Marraskuun 25. päivänä 1872 Rörstrandin isännöijät Robert Almström ja Gustaf Haldo Stråle saivat Keisarillisen Senaatin erioikeuskirjan posliinitehtaan perustamiseksi Suomeen. Tehtaalalle löytyi tontti Helsingin pohjoispuolelta niin sanotun Kaanaanmaan niittyalueelta, ja Arabian tehtaan värikäs taival kohti suomalaisten kahvi- ja ruokapöytiä pääsi alkuun.

Ensimmäiset tehdasrakennukset kohosivat ripeästi Vanhankaupunginlahden rantaan. Posliini-, fajanssi- ja muiden savituotteiden valmistus alkoi Arabiassa lokakuussa 1874. Ensimmäisen työpäivän tuloksena syntyi koristelemattomia valkoisia astioita, joita seurasivat pian Rörstrandin mallien mukaan koristellut astiastot.

Suuria astiastoja käytettiin 1800-luvulla vain vauraissa kodeissa. Vähävaraisemmissa talouksissa saattoi olla muutamia perusastioita, joita käytettiin yleensä kollektiivisesti.

Markkinat olivat kasvussa, kun 1800-luvun lopulla keramiikka-astiat alkoivat yleistyä puu- ja tina-astioiden rinnalle. Vaikka Rörstrand perustikin Arabian tehtaan tähtäimenään astiaviennin helpottuminen Venäjälle, Suomen markkinat olivat nekin tärkeät heti alusta alkaen.

Tiesitkö, että...?

Stara on vuodesta 2009 alkaen ollut Helsingin kaupungin oma rakentamispalvelu. Staran toimialue on laaja: sen palkkalistoilla on 150 erilaista ammattia. Omien sanojensa mukaan Stara pitää Stadista huolta. Staralaisten käsistä syntyvät kaupungin kadut ja puistot. He pitävät huolta myös Helsingin metsistä, niityistä ja luonnonsuojelualueista. He korjaavat kaupungin rakennuksia, siltoja, autoja, koneita, ulkotaidetta.

Stara toimii Rakennusviraston, Kiinteistöviraston ja Helsingin seudun ympäristöpalvelujen tilauksesta. Staran palveluksessa on 1500, kesäkaudella 2000 työntekijää. Esimerkiksi puistotyöntekijät sinivihreissä asuissaan ovat Staran palkkalistoilla. Staran konepaja Hämeentien varrella (osoitteessa Toukolankatu 6) on yksi alueen maamerkeistä.

13. Roomankuja

Kyläsaari

Vanhankaupunginlahdella sijainnut kalliainen, puuston peittämä Kyläsaari oli Pitkäsillan pohjoispuolen helsinkiläisten lähin maallinen paratiisi. Vuosisadan vaihteessa alueen seurat ja järjestöt pitivät Kyläsaarella kansanjuhlia; ohjelmistoon kuului muun muassa köydenvettoa, pussitappelua, renkaanheittoa ja ampumista. Voimistelu- ja urheiluseura Kiistan juhlissa esitettiin vakionumerona taidokkaita voimistelunäytöksiä. Työväen yhdistyksellä oli saarella myös tanssilava. Juhlien musiikkitarjonnasta huolehtivat kuorot, yhtyeet ja joskus vierailevina tähtinä oli oopperalaulajia, kuten Greta von Hartmann. Juhlapaikalla myytiin kahvia, pullaa, leivoksia ja limonadia.

Mantereen lähellä sijainneeseen Kyläsaareen pääsi kätevästi kävelen puusilta pitkin. Lähes 200 metriä pitkä silta oli rakennettu 1900-luvun vaihteessa. Pääsylippua edellyttävien juhlien aikana lähiseutujen lapset livahtivat saareen sillan alitse vievää salatietä pitkin välttämättä porttivahdin katseen ja pääsylipun oston. Kyläsaari oli myös suosittu vapaamuotoisten retkien paikka; kesäisillä retkillä uitiin, laulettiin, juotiin ja syötiin eväitä. Eväskoreista ja nyyteistä löytyi mm. kahvia, kotikaljaa, väkeviä juomia sekä leipää, makkaraa, silakkaa ja perunaa, aikakauden tyypillistä työläisten ruokaa.

Kyläsaareen perustettiin 1910-luvulla uimalaitos työtätekevälle luokalle. Tätä ennen työväen uimalaitos oli sijainnut Haapaniemessä, mutta sen vesien likaannuttua uimahuoneen uudeksi paikaksi valittiin Kyläsaaren silloin vielä raikkaat ja puhtaat vedet.

Talvisin lähiseutujen asukkaat huvittelivat Kyläsaaren ja eteläisemmän Verkkosaaren välissä olleella luistinradalla. Itse Kyläsaarella laskettiin mäkeä kelkoilla ja suksilla, jotka olivat joko ostetut tai vaikkapa voitynnyrin (eli rittelnin) laudoista itse tehdyt plattarit. Kyläsaaren paratiisi katosi 1930-luvulla, kun alue täytettiin jätevedenpuhdistamoa varten. Entinen työläisten virkistätymisalue muuttui kasvavan kaupungin jätevesien puhdistuspaikaksi.

Kyläsaari esiintyy **Joel Lehtosen** romaanissa *Rakastunut rampa*, vuodelta 1922. Siinä kuvataan juhannuksen viettoa luonnonkauniissa Kyläsaarella.

Tikkanen Sallamaria: Paratiisit ja niiden varjot. Kirjassa: *Nokea ja pilvenhattaroita - Helsingiläisten ympäristö 1900-luvun vaihteessa*. Toim. Laakkonen Simo, Laurila Sari ja Rahikainen Marjatta. Helsingin kaupungin museo, Narinkka 1999: 30-59.

Jätevedenpuhdistamo

Vuonna 1932 valmistui moderni Kyläsaaren jätevedenpuhdistamo. Siinä sovellettiin ensimmäisen kerran Helsingissä aktiivilieteprosessia. Puhdistamon tavoitteena oli vähentää Vallilan, Kallion ja Hermannin asukkaiden ja teollisuuden jätevesikuormitusta kaupungin itäpuolen lahtiin, mm. kaupungin teurastamon jätevedet käsiteltiin siellä. Kyläsaari oli myös koelaitos. Sen ilmastusaltaat oli rakennettu tutkimuskäyttöön soveltuviksi ja puhdistustuloksia kyettiin analysoimaan puhdistamon yhteyteen rakennetussa laboratorioissa. Kyläsaari oli Helsingin ja koko Suomen suurin jätevedenpuhdistamo ja sen puhdistetut jätevedet laskettiin suoraan Vanhankaupungin selälle. Myös Helsingin toiseksi suurimman Viikin puhdistamon vedet johdettiin Viikinojaa pitkin Pornaistenniemen viereen.

Jätevesien puhdistuksen tehostumisen lisäksi kaupungin rantavesien tilaa paransi vuonna 1987 avattu meriviemäri, joka johti Helsingin jätevedet tunnelissa kahdeksan kilometrin päähän avomerelle. Vuonna 1987 ryhdyttiin rakentamaan Viikinmäen kallioon uutta keskuspuhdistamoa, joka valmistui vuonna 1994. Viikinmäen keskuspuhdistamo korvasi ympäri Helsinkiä sijainneet lukuisat jätevedenpuhdistamot, joiden hyväkuntoiset laitteet vietiin uusiokäyttöön Viron ja Venäjän puhdistamoihin. Viikinmäkeen johdetaan myös keskisen Uudenmaan kunnista jätevesiä, mikä on vähentänyt huomattavasti Vantaanjoen ja Helsingin itäpuolisten lahtien jätevesikuormitusta.

Jätteenpolttolaitos

Polttolaitos perustettiin v. 1961 polttamaan kasvavan Helsingin jätteitä teollisuusalueelle Kyläsaaren. Laitos poltti joinakin vuosina jopa 30 % Helsingin jätteistä. Savukaasujen puhdistusta ei ollut ja laitos saastutti ilmaa merkittävästi. Myös polttolämpötila oli liian alhainen ja on voinut johtaa haitallisten aineiden syntyyn. 80-luvulle tultaessa laitos oli vanhentunut ja kaupunki sekä jätehuollosta vastuun vuodesta 1983 ottanut YTV suunnittelivat kapasiteetiltaan kolminkertaista laitosta Kyläsaaren. Syntyi kansanliike, joka johti laitoksen sulkemiseen huhtikuussa 1983. Laitoksen piippu räjäytettiin 30.1.1988. Kyläsaaren tuhka on saastuttanut alueita lähistöllä ja niitä on puhdistettu. Kyläsaari jätti Suomeen voimakkaan jätteenpolton vastustuksen.

Kierrätyskeskus

Polttolaitoksen rakennuksessa toimii nykyään kierrätyskeskus. Kyläsaarella on myynnissä kaikenlaisia huonekaluja yöpöydistä ja sängyistä aina sohviin ja toimistokalusteisiin saakka. Kyläsaaresta löytyvät myös parhaat valikoimat takuukorjattuja ja huollettuja kodinkoneita, kuten pesukoneita, helloja sekä elektroniikkalaitteita (tietokoneita, printtereitä, videoita, stereoita ja televisioita).

Kyläsaarella on myynnissä myös pientavaroita, kuten astioita, esineitä ja kirjoja. Ilmaispuolelta voi lisäksi noutaa ilmaisia vaatteita. Kyläsaaren nippelinappeli-osastolta löydät ruuvien ja muttereiden lisäksi muun muassa erilaisia vetimiä ja pyöriä. Keskukseen seinässä on kierrätystä symboloiva ”nuolikehä”. Yleensä kierrätysnuolet osoittavat myötäpäivään, mutta nämä kiertävät vastapäivään.

14. Arcada

Keidas

Jan-Magnus Janssonin aukiolla, Arcada-koulurakennuksen pääsisäänkäynnin edustalla lepäilee kolme leijonaa oranssin valon alla. Taiteilija Ann Sundholm toivoo teoksensa olevan virikkeellinen ja rauhoittava keidas urbaanissa ympäristössä liikenteen ja hälinän keskellä, kuten ovat vilvoittavat keitaat hiekka-aavikoiden paahteessa. Vuonna 2006 toteutetun *Keidas*-teoksen kullanväriset leijonat on valettu betonista ja teoksen soikeaa mukulakivialustaa kiertää syvennys virtaavalle vedelle.

Arabianranta-Kumpula on 13000 opiskelijan ja 2100 koulutuksen ammattilaisen kampusalue, todellinen oppilaitoskeskittymä. Alueen ytimen muodostavat luovan teknologian ja teollisuuden yritykset sekä Aalto-yliopisto, Helsingin yliopisto, ammattikorkeakoulut Arcada ja Metropolia, Pop-Jazz konservatorio, ruotsinkielinen ammattikoulu Practicum, Audiovisuaalinen oppilaitos Heltech, sekä kansainvälinen kirjasto- ja tiedekeskus Aralis.

Arcada

Jan-Magnus Janssonin aukion vieressä sijaitseva, vuonna 2004 valmistunut moderni rakennus kuuluu Arcadalle, ruotsinkieliselle ammattikorkeakoululle. Arcadassa voi opiskella AMK-tutkintoja ruotsin- ja englanninkielellä. Oppilaitoksesta valmistuu terveyden-, ravitsemus-, liiketalouden-, tekniikan-, ja media-alan ammattilaisia. Opiskelijoita on lähes 3000 ja he edustavat yli 50 eri kansallisuutta. Työntekijöitä on 170.

Alempien ja ylempien AMK-tutkintojen lisäksi Arcada järjestää täydennyskoulutusta, erikoistumisopintoja ja kurssitoimintaa. Arcadan lähikampukseen kuuluu myös ammatillinen oppilaitos Practicum, opiskelija-asuntoja, ruotsinkielinen päiväkotia ja esikoulu.

Rakennuksen ollessa avoinna kannattaa sen sisällä poiketa, sillä Arcadan sisätiloihin on sijoitettu Saara Ekströmin *Toivomuslähde*- ja Ulrika Fermin *Valokuvaprojekti*-teokset. Sisäpihalla sijaitsevat Markku Åströmin hetkeä retkellä kuvaava pronssinen *Piknik*-teos ja Tanja Sipilän kullattua betonia oleva teos, joka koostuu viidestä pergolan muodostavasta portista.

Vuosittain järjestettävän **Artova Film Festival AFF**:in elokuvat näytetään Arcadan tiloissa. Samoin Arcadan tiloissa pyritetään alueen omaa elokuvakerhoa, **Artova Kinoa** syksyisin ja keväisin. Aikuisille ja lapsille suunnatut elokuvanäytökset ovat kaikille avoimet ja ilmaiset.

Arabianrantaan! Uuden kaupungin mairinnousu. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskus, Art & Design City Helsinki Oy, Helsinki 2007.

15. Kauppakeskus Arabia

Maanviljelijöiden Maitokeskus, myöhemmin **Kotisaari Oy**, muutti 1960-luvulla Hämeentie 111:een, johon uudet toimitilat rakennettiin vaiheittain, valmistuen 1980. Kun saman vuoden lopulla Kotisaari Oy:n tilat kävivät ahtaiksi, ja **Ingman Oy**:llä oli sama ongelma Sipoossa, tehtaot yhdistyivät ja päättivät rakentaa Sipoon alueelle uuden jäätelötehtaan. Niin Hämeentien kiinteistö tyhjjeni leipomorakennusta lukuun ottamatta. Leipomo siirtyi Fazerille, joka lopetti toiminnan kiinteistössä 1998. Kun Arabianrannat vanhat teollisuusrakennukset jäivät tyhjilleen 1990-luvun alussa, alettiin paikalle suunnitella kauppakeskusta.

Suunnittelun lähtökohtana on ollut vanhaa säilyttävä saneeraus. Rakennuskompleksin puna- ja lasitiilestä muuratut seinät jätettiin entiselleen ja niitä paikattiin uusilla tiilillä värieroista huolimatta. Tehtaan punatiilinen piippu hyödynnettiin tekemällä siitä autopaikoitushallin poistoilmakanava. Tehdasrakennusten välissä oleva piha-alue katettiin ja alueelle muodostui kaarevakattoinen aulatila, jolla yhdistettiin kaksi erillistä rakennusta. Aulaan tulee päivänvalo katon rajassa olevista ikkunoista. Katonrajan piippuhyllyllä on paljon viherkasveja, jotka voivat hyödyntää runsaan päivänvalon.

Kauppakeskus aloitti toimintansa vuonna 2002, 40 liikkeen voimin. Se on kolmikerroksinen, ja sen alakerrassa on paikoitustilat 350 autolle. Päivittäistavaramyymälät ja erikoisliikkeet sijaitsevat ensimmäisessä kerroksessa. Toisella tasolla löytyy lisää erikoismyymälöitä sekä ravintoloita. Rakennuksen sisällä pääsee kätevästi liikkumaan hissillä tai liukukäytävällä kaikissa kerroksissa. Asiakas-WC:t sijaitsevat kauppakeskuksen toisessa kerroksessa, kuten myös lasten leikkipaikka. Arabiasta on hyvät kulkuyhteydet keskustaan, sillä raitiovaunut 6 ja 8, sekä mm. bussit 68, 71, 71V pysähtyvät suoraan kauppakeskuksen edessä.

Kesäisin kauppakeskuksen pääsisäänkäynnin edessä sijaitsevalla aukiolla järjestetään kaupunkitanssikursseja. Kurseista vastaa yhden naisen yritys, **Ohjelmapalvelu Mielihyvä**. Maksutonta paritanssiopetusta on järjestetty pääkaupunkiseudulla kesäisin jo vuodesta 2000. Läpi kesän jatkuvilla tunneilla käydään läpi useimmat vakiotanssit, mutta mukaan mahtuu myös esimerkiksi rumba.

Anja Hämäläinen ja Voitto Niemelä, "Arabia kauppakeskus". *Projekti uutiset* - Rakennusalan ammattilehti, 3/2002.

16. Kumtähden kenttä

Maamme-laulun muistomerkki

Kuvanveistäjä Viktor Jansson on muovailnut J.L. Runebergiä, Fredrik Paciusta, Zacharias Topeliusta ja Fredrik Cygnaeusta esittävät pronssiset medaljongit *Maamme-laulun* muistomerkkiin. Muistomerkki-kokonaisuuden vesialtainen on suunnitellut arkkitehti **Erik Bryggman**. Viktor Jansson on tunnettu lukuisista julkisista veistoksistaan, joita luonnehtii arkkitehtuurimainen klassismi. Erik Bryggmanin tuotannon juuret olivat aistikkaassa uusklassismissa. Fredrik Paciuksen säveltämä ja J.L. Runebergin sanoittama Maamme-laulu sai ensiesityksensä ylioppilaiden Floran päivän juhlassa 13.5.1848 Kumtähden kentällä. Sen muistoksi pystytetty muistomerkki paljastettiin Maamme-laulun ensiesityksen 100-vuotisjuhlien kunniaksi 13.5.1948.

Pitkänä kulkueena ylioppilaat marssivat Senaatintorilta Pitkänsillan yli Kumtähden juhlakentälle, jonne oli pystytetty Helsingin naisten ylioppilaille lahjoittama uusi lippu, valkoiselle silkille ommeltu Suomen vaakuna laakeriseppeleen ympäröimänä. Poliittisista syistä tätä lippua ei saanut kantaa kulkueen etunenässä, kuten ylioppilaat olivat toivoneet, mutta sen pystyttämiseen saatiin kuitenkin lupa. Katselijoita oli kerääntynyt kolmisentuhatta; tapauksen historiallisuus ymmärrettiin pääkaupungissa, jonka asukkaat saivat nyt olla näkemässä, miten kansallisuusaatteen historiaa Suomessa luotiin. Suomen uuden lipun hulmutessa laulettiin kentän reunalla, Paciuksen itsensä johtaessa maamme-laulu, jonka sanat olivat jo vuoden verran olleet yleisessä tiedossa, mutta jonka sävel kuultiin nyt ensi kertaa. Cygnaeuksen puhe ei säästynyt jälkimaailmalle. Siitä huolimatta se lienee ollut vaikutuksiltaan merkityksellisin puhe, mitä Suomessa on milloinkaan pidetty. Se jäi elämään kuulijoiden sydämissä muuttuakseen vähitellen aktiivisiksi teoiksi. Kansallislaulun laulaminen muistomerkkin luona on edelleenkin yksi ylioppilaiden Floran päivän traditioista.

Eino E. Suolahti, *Helsingin neljä vuosisataa*

Toukoniityn puisto

Toukoniityn puistossa kasvaa perinteisiä helsinkiläisiä puistopuita, mm. lehmuksia, vaahteroita, vuorijalavia, saarnia ja tammia. Puiston komeat havupuut ovat harmaapihtoja (*Abies concolor*), jonka tunnistaa harmahtavista, hyvin pitkistä pehmeistä neulasista. Keskellä puistoa on kaksi majesteettisen suurta vanhaa poppelia. Nelihaarainen poppeli on ruhtinaanpoppeli (*Populus 'Rasumowskiana'*) ja sen lähellä kasvava yksirunkoinen poppeli on berliininpoppeli (*Populus x berolinensis*).

Toukoniityn puistosta on löydetty ja otettu taimituotantoon "**Toukoniityksi**" kutsuttu vaaleanpunakukkainen pensasruusu. Puistossa, lähellä Hämeentietä edelleen kasvavan punaversoisen pensasruusun arvellaan olevan vuosina 1946-1957 kaupunginpuutarhurina toimineen Bengt Schalinin sinne suunnittelema ja istuttama. Samanlaista ruusua ei kasva muualla Suomessa eikä sitä ole kyetty tunnistamaan. Tätä Toukolan "omaa" ruusua on nykyään saatavissa taimimyymälöistä nimellä *Rosa blanda* "Toukoniitty".

Puiston pohjoisosaa reunustaa Helsingistä tuttu, harmaa metallikaide. Tämä valuraudasta ja teräsputkesta valmistettu **Insinööri-aita** on yksi Helsingin omista ns. antiikkikaidemalleista. Kaksi muuta ovat nimeltään Pormestari ja Arkkitehti.

Urs Beat Roth -taideteos

Kotisaarenkatu yhdistää Kumtähdenkentän historiallisen Maamme-laulun muistomerkin ja rantapuiston saarelle pystytettävän anamorfisen taideteoksen, jossa matematiikan ja optisen harhautuksen keinoin kiinnitetään huomiota näkemiseen. Teos leikittelee näin näköaistilla ja muistuttaa siten alueen näkövammaisista käyttäjistä ja heidän huomioimisestaan. (Valmistuu vuonna 2012; sijainti: Kotisaarenkadun alkupään edustalla sijaitseva pieni saari; Maisemasuunnittelu Hemgård)

Floorantie 5

Arkkitehti Jaakob Solla ryhtyi hankkeeseen, jonka myötä Helsingin Toukolaan valmistui kuusi monikerroksista Town House -asuntoa. Solla kertoo luonnostelleensa tilaratkaisujen perusidean jo varhaisessa vaiheessa. Keskeisenä arkkitehtonisena ideana hän pitää avointa ja valoisaa tilaratkaisua, mikä on toteutettu suurten ikkunapintojen ja kerrosten limityksen avulla. Talot valmistuivat 2007.

17. Japanipuisto

Toukolan rakentaminen

1800-luvun lopulla oli Kumpulan kartanon omistamalle maalle Itäisen viertotien varteen Arabian posliinitehtaan liepeille syntynyt suunnittelemattomasti **Vanha Toukola**. Sen taakse, puolukoita kasvavaan mäenrinteeseen nousi 1920-luvulla **Uusi Toukola**.

Helsinki oli ostanut vuosisadan vaihteessa kartanon maat. Ensimmäinen maailmansota romahdutti asuntotuotannon, ja huutava asuntopula pakotti kaupungin toimenpiteisiin. Sosiaalilautakunta ajoi voimakkaasti omakotirakentamista.

Suunnitelmat omakotialueeksi käynnistyivät keväällä 1919. Toukolalaisen posteljoonin ja kaupunginvaltuutetun Paul Rahikaisen asuntotonttihakemus vauhditti suunnittelua, ja rakennuskonttori ehdotti väliaikaisen asutusalueen, "jonkinlaisen mäkitupalaisasutuksen" perustamista Toukolaan. Vetoaminen työväen omakotiharrastukseen edistäisi osaltaan yksityisen rakennustoiminnan elpymistä.

Erytisellä alueellisella rakennusjärjestyksellä määrättiin rakennusmateriaaleista, ikkunoiden sijainnista, pihamaan koosta jne. Määräysten valvonta annettiin sosiaalilautakunnalle, jonka voimavarat eivät kuitenkaan 1920-luvun alussa riittäneet tehokkaaseen valvontaan. Toukolalaiset saivatkin rakentaa jokseenkin vapaasti. Tontit luovutettiin vuokraajille 60 vuodeksi siten, että kaikkien tonttien vuokra-aika päättyisi samanaikaisesti vuonna 1980.

Keväällä 1920 kaupunginvaltuusto päätti periaatteista, joilla tontteja jaettiin: "Jos useammat henkilöt hakevat samaa tonttia, annettakoon etusija sille, joka haluaa rakentaa itselleen omakodin, ja useammasta semmoisesta työnjohtajille, työmiehille ja työntekijöille, jotka ovat tunnetut säännöllisiksi ja kunnollisiksi. Kaupungin palveluksessa olevilla on tässä kohdin etusija. Jos halulliset ovat osoittautuneet yhtä ansiokkaiksi saamaan haluamansa tontin, annettakoon etusija suurperheellisimmälle."

Toukolan tontteja kysyttiin heti vilkkaasti, ja kaksi ensimmäistä korttelia vuokrattiin syksyyn 1921 mennessä. Kaupunginvaltuusto päätti vuokrata loputkin Intiankadun varren korttelit. Seuraava ja viimeinen Toukolan omakotialueen laajennus tapahtui keväällä 1923.

Uudet korttelit oli joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta rakennettava mallipiirustusten mukaan. Niistä vastasi **Uno Moberg**. Alueella on yhden ja kahden perheen taloja. Kahden perheen talot on jaettu sekä ylä- ja alakerran huoneistoihin että poikki talon siten, että kummallakin perheellä on oma päätynsä ylä- ja alakertoineen. Puutaloalueelle nousi vain kaksi kivitaloa, nekin matalia ja yleisilmeeseen sopivia.

Rakennustyöt olivat vilkkaimmillaan vuosina 1923-25 ja hiljenivät vuosikymmenen lopulla. Tonteille ei voinut vielä rakentamisen alkuaikoina ja rakennustarvikkeet oli vedettävä hevosella perille. Vuokraajat tekivät rakennustöistä suurimman osan itse, perheen ja sukulaisten auttamana vapaa-ajallaan. Uuteen kotiin muutettiin heti, kun talossa oli valmiina huone tai pari. Loput huoneet annettiin niiden valmistuttua vuokralle. Moni perhe asui rakennustyön kestäessä pitkiä aikoja laudoista kyhätystä piharakennuksessa ahtaasti ja kylmissään.

Talot lämmitettiin puilla, ja niitä varten kellariin varattiin oma tila. Siellä oli myös pesutupa muuripatoineen. Kylpyhuonetta tai saunaa ei yleensä rakennettu, viikoittain käytiin yleisessä saunassa, aluksi Hermannissa ja myöhemmin Toukolassa. Asukkaiden omaan saunaan sai ostaa osakkeita, myöhemmin siitä tuli **Elgin sauna**.

Vuokralaisia taloihin sai ottaa vain sosiaalilautakunnan luvalla. Silloinkin vain läheisten sukulaisten ottaminen sallittiin, mutta sääntöä rikottiin joka talossa eivätkä viranomaiset puuttuneet asiaan. Joissakin taloissa asui isäntäväen lisäksi suuri joukko vaihtuvia vuokralaisia, eräässäkin 16. Vuokralaisia asui myös talojen kellareissa ja pihojen laudahökkeleissä. Vuokralaisten suuri määrä ja siellä varsinkin kieltolain aikana harjoitettu viinan salakauppa antoivat aikanaan kaupunginosalle oman leimansa. Suurimmillaan asukasmäärä oli noin 1400 asukasta (vuonna 1928).

18. Oljenkorsi

Raili Niemenkari kertoo Toukolasta:

Kun rakentaminen 20- ja 30-luvuilla saatiin valmiiksi, Toukolasta tuli elävä kaupunginosa. Oli oma poliisi ja neuvola, Elanto rakensi oman punaisen tiilitalonsa (nykyinen Oljenkorren rakennus). Oli apteekki, Viipurin leivän leipomo, kirjakauppa, joka tilasi kaikki kirjat niille, jotka olivat päässeet oppikouluun. Toukolalaisilla oli oma iso sauna, johon sai ostaa osakkeita. Myöhemmin siitä tuli Elgin sauna.

Intiankatu oli toukolalaisten kauppakatu. Oli maitokauppa Maanviljelijä, vihanneskauppoja, oli lyhyttavaraliikkeitä. Toukolasta sai kaikkea muuta paitsi kengät ja takit ja hamekankaat. Erityisesti haluan mainita Herkan lihakaupan. Siinä oli usein ovelta jono, tehtaalla töissä olevat naiset kävivät myös hakemassa ruokaostoksensa raitiovaunua odottaessa. Herka oli oikea kauppias. Jos asiakas halusi porsaan pään tai tuoretta verta, niin varmasti sai seuraavaksi päiväksi.

Yritteliäisyys oli huipussaan. Talojen kellaritiloissa oli monenmoista verstasta. Mankeleita ja pesutupia. Lapsetkin osasivat käydä myymässä sireeneitä Arabian tehtaan portilla.

Oljenkorsi

Intiankadulla, Elannon entisen maitokaupan tiloissa sijaitsee olutravintola Oljenkorsi. Vuonna 1926 rakennetussa englantilaistyyppisessä tiilitalossa on ravintolan lisäksi muutama asunto. Talon erikoista ulkomuotoa selittää se, että rakentamisen aikaan Elanto omisti tiilitehtaan, josta englantilainen tiilimestari otti rakennukseen käyttöön eri tiilistandardin kuin Suomessa tuohon aikaan oli tyypillisesti käytetty. Talon ulkopinta näyttää ikään kuin tiiviimmältä ja ohuemmalta kuin tyypillinen suomalainen saman aikakauden tiilirakennus. Rakennuksen matalampi lisäsiipi on rakennettu 1950-luvulla. Paikallista huhuista huolimatta rakennus sijaitsee kaupungin vuokratontilla, kuten muukin Toukola.

Elannon aikaan katutasossa toimi myymälä, talon yläkerroksessa oli myymälänhoitajien asunnot ja kellarikerroksesta löytyivät pesutilat. Parhaimmillaan rakennuksessa on ollut neljä eri asuntoa. Maitokauppa toimi näissä tiloissa 80-luvulle asti, jonka jälkeen talossa on ollut erilaista yritystoimintaa. Ravintolatoiminta alkoi 1990-luvulla, alussa nimellä Grand Canyon ja noin 90-luvun puolivälistä alkaen Oljenkortena, joskin omistajat ovat sittemmin vaihtuneet. Ravintola on edelleen yksityisomistuksessa.

Olutravintola on auki viikon jokaisena päivänä ja tarjoaa lukuisten juomien lisäksi myös pientä purtavaa. Lisäksi paikallispubista löytyy biljardi, kolikko- ja lautapelejä ja televisiot. Tunnelmallisessa korttelikapassa toimii myös oma orkesteri **Oljenkorsi Small Band**. Yhtyeessä soittaa vaihteleva kokoonpano paikallisia muusikoita ja musiikin harrastajia, myös soitettava musiikki vaihtelee aina rytmimusiikista mainostunnareihin. Oljenkorsi Small Band esiintyy kuppilassa joka kuun viimeinen perjantai, juhlapyhät poislukien.

Lähde: haastattelu Oljenkorren ravintolapäällikkö JiiPee Hartikainen, 12.5.2012.

Oljenkorrelta matka jatkuu **Jaavantielle**, jonka varrella on talojen tyyli vaihtelee. Matkalla näkyy syreenejä ja kultasateita. Huomaa myös jasmikkeet, joita löytyy ainakin Siamintiellä ja Damaskusentiellä.

19. Päiväkoti Floora

Päiväkoti

Arabialaiset olivat jo kauan puhuneet lastentalon perustamisesta. Toimitusjohtaja Gunnar Ståhle ryhtyi sitä innokkaasti ajamaan. Suuri osa työntekijöistä oli naisia. Heidän ansiotyöhön pääsytään ja mahdollisuutensa sen jatkamiseen riippuivat päivähoitopaikan saamisesta lapsille.

Lastentalon perustamisesta päätettiin vuonna 1948, ja arkkitehdit **Elma ja Erik Lindroos** suunnittelivat sen. Rakentamisessa päästiin harjakorkeuteen jo vuonna 1949, mutta viimeistely, ja sisustustyöt viivästyivät, koska rakennustarvikkeita oli vaikea saada. Lastentalon vihkiäiset huhtikuussa 1949 saivat paljon huomiota osakseen. Sosiaaliministeri Tyyne Leivo-Larsson toi valtiovallan tervehdyksen.

Nuorimmat talon lapset olivat imeväisikäisiä, vanhimmat kolmen vanhoja. Lapsia oli aluksi 50, hoitajia 12 henkeä. Rouva Grete Ahlberg oli taitava ja pidetty johtaja. Arabian henkilökunnan lapset saivat lahjaksi oman potan.

Arabian tehdas on tehnyt **Floora**-astiaston päiväkodin käyttöön. Sitä on tehty myös levitykseen. Lastentalon toista vaihetta alettiin suunnitella heti ensimmäisen valmistuttua. Professori **Arvo Ylppö** vieraili siellä vuonna 1949 ja hänelle tiedettiin jo kertoa laajennuksista. Vuonna 1950 talossa oli seimen lisäksi 4-7-vuotiaiden tarha. Vuonna -59 talossa oli 143 lasta, henkilökuntaa 25 henkeä.

1960-luvun alussa talossa oli täydellinen neuvolatoiminta, joten vanhemmilta säästy aika. Kerran viikossa lapsille oli lääkärin vastaanotto. Ennen joulua lastentalo vietti Lucia-juhlaa. Lapset kiersivät tehtaalla kynttilöineen ja Lucia-asuineen. Joulun odotus huipentui lastentalolla joulujuhlaan joulupukkeineen.

Kesäkuussa 1992 Helsingin kaupungin kiinteistölautakunta osti päiväkotirakennuksen Hackman Arabia Oy:ltä, jolloin kiinteistön hallinta siirtyi sosiaalivirastolle. Opetusvirasto remontoi osan talosta luokiksi. Yhteistoiminta koulun ja päiväkodin kanssa alkoi elokuussa 1994. Arabian peruskoulun aloitettua toimintansa 2003, koululuokat siirtyivät sinne.

Täydellinen remontti, museoviraston ohjein, tehtiin vuosina 2009-2010, jolloin talo oli suljettu. Nykyisin Flooran pääatalo on jaettu Kastanjakylään ja Pähkinäkylään. Vaahterakylä on Flooran pääatalon pihapiirissä oleva siirrettävä paviljonki (alumiinin ja keltaisen värinen matala rakennus).

Päiväkodin kulmalla kasvaa suuri **tuomi**, ja siitä näkee Artovan viljelypalsta-alueelle.

Tuomi (*Prunus padus*)

Tuomi on pihlajan ohella Suomessa yleinen valkoisin kukkiva puulaji. Se on sukua kirsikoille, luumuille ja manteleille ja suosittu aikaisen ja tuoksuvan kukintansa ansiosta. Tuomenmarjat eivät ole myrkyllisiä, mutta karvaan makunsa vuoksi niitä ei juuri kerätä syötäväksi. Tuomenmarjojen siemenissä on amygdaliinia, joka pilkkoutuu karvasmanteliöljyksi ja sinihapoksi. Sinihapon määrät ovat vähäisiä aiheuttaakseen myrkytysvaaraa. Marjoista on tehty mehua ja likööriä, jonka sekaan murskataan myös jonkin verran siemeniä, jotta mukaan saadaan karvasmantelin makua. Marjoja on käytetty yleisesti ravintona kivikaudelta lähtien, jolloin marjapensaita ei vielä kasvatettu. Ennen kuoresta tehtiin lääkettä reumaan ja horkkaan (malarian hoitoon).

20. Kääntöpaikka

Lisätietoja Kääntöpaikan kursseista ja toiminnasta löytyy osoitteesta: www.kaantopaikka.fi

Lippakioski

Kääntöpaikan edessä näet keltaisen, vanhan lippakioskin, joita Helsingistä löytyy tänä päivänä vielä useampia.

Kaupunginarkkitehtinä vuosina 1924-1941 työskennelleellä arkkitehti Gunnar Taucherilla oli merkittävä rooli tyyppikioskien suunnittelussa. Ensimmäiset luonnokset kioskeista hän teki jo vuonna 1928. Helsingin yleisimmän kioskin - puurakenteisen lippakioskin - hän suunnitteli vuonna 1937. Uusi tyyppikioski oli suurempi kuin aiemmat versiot ja sen varusteisiin sisältyivät sähkö, vesijohto, viemäri ja boileri veden lämmitykseen. Näitä suunnitelmien mukaisia kioskeja rakennettiin 1940- ja 1950-luvulla useampi kappale. Tänä päivänä niitä on jäljellä 19 kappaletta, joista yksi Arabian lippakioski.

Aiempina kesinä kioski on ollut avoinna. Jos se sattuu olemaan auki, nappaa mukaasi jäätelö tai istahda hetkeksi kahville kioskin terassille.

Kutosen päättäri

Ympärillesi katsellessa arvaat varmasti, mistä Kääntöpaikka on saanut nimensä. Raitiolinja 6:n "päättäri" sijaitsi aiemmin Intiankadun ja Hämeentien risteyksessä. Tänä päivänä sen paikalla sijaitsee Anu Tuomisen ympäristötaideteos *Kutosen päättäri* vuodelta 2006.

Päätepysäkin hallitsevat elementit, kiskokaari ja siihen liittyvä vaijerien kannatinpylväs, on säilytetty alkuperäisillä paikoillaan osana taideprojektia. Teos muistuttaa Arabian tehtailta työskennelleille ja alueen taideopiskelijoille työ- ja koulumatkoista. Kuvassa näkyvät raitiovaunun telet kertovat puolestaan tarinaa raitiolinjan historiasta. Aukion valaisevat Helsingin Energian käytöstä poistetut valaisimet.

21. Bokvillan

Itäisen Viertotien rannan puolella sijaitseva, aiemmin *Garfvarens (Parkitsijan)* villana tunnettu alue muuttui **Bokvillaniksi**, kun kirjakauppias G.W. Edlund vuokrasi Kumpulan kartanolta huvilapalstan vuonna 1872. Huvila rakennettiin 1870-luvulla.

1920-luvulla Bokvillan siirtyi Edlundin perikunnalta Arabian tehtaalle. Tehtaan johtajaksi isänsä jälkeen tullut Carl Gustav Herlitz muutti perheineen huvilaan. Vuonna 1948 Arabian posliinitehdas siirtyi Wärtsilä-yhtymän omistukseen. Elettiin Suomen taideteollisuuden kansainvälisen läpimurron aikaa. Uutta pääjohtajaa Gunnar Stählea varten Bokvillan ajanmukaistettiin ja piharakennusten kokonaisuutta

täydennettiin edustussaunalla.

Huvila muuntui johtajan asunnosta tehtaan edustus- ja koulutustilaksi ja vuodesta 1992 ulkopuolisille vuokratuiksi asunnoiksi. Arabianrannan kaavoitusvaiheessa kaupunginosayhdistys ajoi alueen suojelua, kun taas alueen silloinen omistaja Metra piti tonttia rehevöityneenä teollisuusalueena. Uudessa asemakaavassa huvila puistoineen varattiin julkisia lähipalveluja varten.

Bokvillanin puiston ajallisia kerrostumia, Marianne Lehtimäki, *Arabianranta, Toukola & Vanhakaupunki* -asukaslehti 2/03

22. Hirsipuunkallio

Vuonna 1550 Helsingin kaupungin eteläpuolelle pystytettiin hirsipuu, ja tämän paikan nimi on edelleen Hirsipuunkallio.

Vuonna 1599, kun **Kaarle IX** kaappasi vallan Sigismund III:lta, hän mestautti suuren osan Sigismund III:n aatelista. Helsingin Hirsipuunkalliolla joutui köyden jatkoksi yhdeksän Sigismundin käskyläistä mm. Helsingin maavouti, kaupunginkirjuri ja tullivirkailija.

Kalliolla mestattuja rosvoja oli mm. ”sarjavaras” **kutoja-Yrjö** vuonna 1625. Hänen ensimmäinen rikoksensa oli Eerik Henrikinpojan lesken hopioiden anastus. ”Paholaisen vaikutuksesta ja yllytyksestä” se oli tapahtunut, kun kutoja-Yrjön juodessa lesken luona paloviinaa tämä oli tarjonnut sitä useita kertoja juuri sen arkun yli, missä hän säilytti hopeitaan. Kaikki yksityiskohdat mieleensä painaneena Yrjö oli vähän myöhemmin tunkeutunut uudelleen lesken luo, avannut arkun koukkuraudalla ja ottanut sieltä lippaan. Lippaan hän oli ulkona aidan takana murtanut auki kirveellä ja ottanut siitä 4 kpl hopeaketjuja, yhden kultaisen sormuksen, 2 kpl hopeasormuksia, korallikivisen vyön, parin solkia ym. Lippaan, jonne oli jäänyt mm. hopeainen vyö, hän oli sitten vienyt takaisin paikoilleen. Tämän jälkeen Yrjö oli tehnyt useita röyhkeitä varkauksia sekä Porvoossa että Helsingissä.

Kutoja-Yrjö tunnusti kaikki tekonsa kuulustelussa ja oikeuden tuomio oli ankara. ”Varkauskaaren” 1. ja 3. luvun mukaan hänet tuomittiin kuolemaan ja tällä hirsipuunkalliolla päättyivät tuon muinaisen helsinkiläisen suurvarkaan päivät.

Sami Aaltonen, *Aavetaloja*; Leo. A. Pesonen, *Retkeilyllä Helsingin historiassa*

Alueellamme on tehty rikoksia myöhemminkin ainakin kirjallisuudessa:

Matti Yrjänä Joensuu, *Harjunpää ja pyromaani*; Tuula Mai Salmela, *Syvyyden avaimet*; Jarmo Somermäki, *Rullatuolimurha* (Sarjakuva)

Lintuparatiisi

Teokseen kuuluu 82 alumiinipronssiin valettua pikkulintua, jotka on kiinnitetty Hirsipuunkallion kalliroleikkaukseen vapaamuotoiseksi parveksi. Linnut ovat jotakuinkin samankokoisia, n. 10-12 cm, mutta ovat tunnistettavissa erillisiksi Vanhankaupunginlahdella pesiviksi lajeiksi. Jokaiseen on lisäksi kaiverrettu linnun

latinankielisen nimen lyhenne. Tällä hetkellä Viikin alueella pesii vuosittain 82 eri lintulajia, joiden joukossa on monia harvinaisuuksia. Taiteilija on halunnut teoksella kiinnittää huomiota Viikin linnustoon sekä sen tutkimiseksi tehtyyn tieteellisesti merkittävään työhön.

Lintuparatiisi-nimi on lainattu Leo Lehtosen alueen linnuista julkaisemasta kirjasta. Ensimmäisten Suomessa kirjattujen lintuhavaintojen tekijä oli jo 1832 **Magnus von Wright**, joka yhdessä veljiensä kanssa loi kansallisaarteeksi muodostuneen lintukuvaston.

Jukka Vikbergin *Lintuparatiisi*-teos paljastettiin Arabiankadun vihkiäisissä Helsingin päivänä 12.6.2002. Uuden kadun jalkakäytävä kulkee teoksen vieressä niin, että linnut ovat jalankulkijoiden katseltavissa lähietäisyydeltä.